

ΑΠΟΨΕΙΣ-ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

**Το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο που θέλουμε:
Σχέδιο αντιδιακήρυξης στις διακηρύξεις της
Μπολόνια και της Σαλαμάνκα***

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ**

Οι διακηρύξεις της Μπολόνια (Ιούνιος 1999) και της Σαλαμάνκα (Απρίλιος 2001) για την ανώτατη εκπαίδευση έγιναν από τους Ευρωπαίους Υπουργούς Παιδείας, με πολλαπλούς στόχους. Κεντρικός στόχος τους είναι η υπαλληλία των πανεπιστημιακών σπουδών στις ανάγκες κερδοφορίας του κεφαλαίου (relevance to the market), με αλυσιδωτές και άκρως ανησυχητικές επιπτώσεις ως προς τη διδασκαλία, την έρευνα, την καλλιέργεια της ίδιας της επιστήμης. Επίσης όμως ως προς τη διοίκηση, τη χρηματοδότηση, τον τρόπο και το πνεύμα αξιολόγησης των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων κ.ο.κ.

* Το κείμενο αυτό ανταποκρίνεται σε εισήγηση που έγινε την 26η Μαΐου 2001, στην Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού “Νίκος Πουλιαντζάς”, σε ημερίδα εργασίας αφιερωμένη στην ανώτατη εκπαίδευση μετά τη Διακήρυξη της Μπολόνια.

**Κώστας Σταμάτης, Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Νομικό Τμήμα του ΑΠΘ

Τι μπορούν άραγε να αντιτάξουν σε αυτό το σκυθρωπό πνευματικό τοπίο όσοι και όσες δεν έχουν απωλέσει την πίστη τους στις αξίες ενός Πανεπιστημίου άξιου λόγου και μιας καλύτερης κοινωνίας; Στην παρούσα ιστορική φάση στον κόσμο, στη γηραιά ήπειρο και στη χώρα μας ειδικότερα, αξίζει να αγωνισθούμε, σε πολύ γενικές γραμμές, στα ακόλουθα αξιακά αναχώματα, δεσμευτικά της ακαδημαϊκής πολιτικής και της συμπεριφοράς καθενός. Οι θέσεις αυτές δεν διατυπώνονται αμυντικά, αλλά με σαφώς θετική και εποικοδομητική πρόθεση. Διότι πρόκειται για δεσμευτικές αρχές ακαδημαϊκής πολιτικής, με διάρκεια και ισχύ πολύ ευρύτερη της τρέχουσας συγκυρίας.

1) Περιφρούρηση της απειλούμενης, εκ των έξω και εκ των ένδον, δημοκρατικής λειτουργίας της ακαδημαϊκής ζωής. Σεβασμός στην ακαδημαϊκή ελευθερία, αξιοπρέπεια και αυτονομία των μελών όλων των πανεπιστημιακών βαθμίδων.

2) Διατήρηση του πνευματικού χαρακτήρα του Πανεπιστημίου ως Universitas, όπως αποκρυσταλλώθηκε στον εικοστό αιώνα, προ πάντων κατά την περίοδο του κοινωνικού κράτους. Με λειτουργική, ερευνητική και παιδευτική αυτονομία απέναντι στα κερδώς κριτήρια και τις ιδιοτελώς ωφελμιστικές πιέσεις της αγοράς, αφενός, αλλά και απέναντι στην κρατική κηδεμονία, αφετέρου.

Πρόκειται για το χαρακτήρα του Πανεπιστημίου ως πεδίου συσσωρευμένης και ανανεούμενης γνώσης, που λειτουργεί βάσει καθολικών προϋποθέσεων πρόσβασης στην ανθρώπινη γνώση. Ως εκπαιδευτικού και ερευνητικού θεσμού στα πλαίσια του οποίου αξιώνεται να συγκροτείται η γνώση με τρόπο σφαιρικό και κριτικό, με ελεύθερο διάλογο και κριτική. Η δέσμευση για κριτική γνώση σημαίνει πριν από όλα την αμφισβήτηση ότι οι κρατούντες χωρισμοί στην κοινωνία και στην επιστήμη είναι οριστικοί και αμετάλλακτοι. Συνεπάγεται ακόμη την απαίτηση να αποκατασταθεί αφενός διεπιστημονικότητα στο εσωτερικό του

Πανεπιστημίου και αφετέρου επίγνωση της σχέσης του προς τον κοινωνικό του περίγυρο.

Η επιπολάζουσα “ενιαία” και μονοδιάστατη σκέψη εχθρεύεται οτιδήποτε διαφοροποιείται από την απόλυτη κυριαρχία της αγοράς επί της κοινωνίας. Αποκηρύσσει όχι μόνον ό,τι μπορεί να θυμίζει κάτι από Μαρξ, αλλά ακόμη και την αμφισβήτηση του *laissez-faire* από τον Κέϋνς. Απέναντι σε αυτή τη διανοητική ομοιομορφία υπερασπιζόμαστε αντιθέτως την πολυφωνία των επιστημονικών και των φιλοσοφικών ιδεών. Μέσα σε αυτή την πολυφωνία εμείς προασπίζουμε ιδίως την κριτική σκέψη σε όλες τις μορφές και τις τονικότητές της. Διότι μόνο μέσα από αληθινή και απαραιτή διαπάλη ιδεών και ρευμάτων μπορεί να υπάρξει ουσιαστική επιστημονική πρόοδος.

3) Προάσπιση της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης ως κοινωνικού αγαθού. Επίσης εμμονή στον δημόσιο χαρακτήρα του Πανεπιστημίου, με την επιθετική ανάδειξη των στοιχείων υπεροχής του απέναντι σε ποικιλώνυμα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια. Η δημόσια διάσταση του Πανεπιστημίου σημαίνει ότι αυτό αποτελεί ένα χώρο πρόσφορο για τη συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας των βασικών όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής. Τέτοιοι όροι είναι η εγγύηση της ζωής, της ειρήνης, της εργασίας, της διατροφής, του περιβάλλοντος, η διάσωση του πολιτισμού. Χάρι στη δημόσια διάστασή του το Πανεπιστήμιο συνδέεται με την ευρύτερη δημόσια σφαίρα της κοινωνίας. Διασυνδέεται επίσης με τους αναγκαίους πολιτικούς όρους, προκειμένου να καθίσταται δυνατή η συνειδητοποίηση και η ρύθμιση των όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής. Τέτοιος όρος είναι κατ’ εξοχήν η πολιτική συμμετοχή σε πλαίσιο δημοκρατικού κράτους δικαίου.

Τόσο η παιδεία όσο και η οργανωμένη κοινωνική εργασία συνιστούν καίριους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής. Συναποτελούν επίσης θεμελιώδη στοιχεία για την ελεύθερη αυτοπραγμάτωση καθενός, για την ελεύθερη ανάπτυξη της

προσωπικότητάς του/της εν κοινωνία προς τους άλλους. Επομένως συνεχίζουν να αποτελούν με απαραιμείωτο τρόπο ηθική και πολιτική ευθύνη της δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας. Αντιθέτως προς τη φιλολογία περί “απασχολησιμότητας” των ανθρώπων, γενικεύσιμο συμφέρον της κοινωνίας παραμένει το βασικό δικαίωμα όλων σε αξιοπρεπή εργασία, ώστε να καταστούν πράγματι ικανοί να χαράσσουν αυτονόμως προσωπικά σχέδια ζωής άξιας λόγου.

Ως πρόταση εξόδου των δημόσιων Πανεπιστημίων από την οικονομική δυσπραγία τους προτείνεται ενίοτε η καθιέρωση διδάκτρων εις βάρος του φοιτητικού πληθυσμού, ακόμη και σε προπτυχιακό επίπεδο. Παρόμοια πρόταση, ακόμη και αν εκφέρεται με αγαθή προαίρεση, υιοθετεί την αγοραία λογική μιας χρηματοδότησης εκπαιδευτικών υπηρεσιών από χρήστες-καταναλωτές.

Παρά ταύτα η λογική αυτή αντιστρατεύεται τη φύση του σύγχρονου κράτους, που χρηματοδοτεί τις βασικές λειτουργίες του μέσα από σύστημα γενικής φορολογίας. Ακόμη περισσότερο αντιβαίνει αφενός στη φύση του δημόσιου Πανεπιστημίου ως χώρου παραγωγής και μετάδοσης κριτικής γνώσης, αφετέρου στη φύση της εκπαίδευσης ως κοινωνικού αγαθού. Η ιστορικός καταξιωμένη φυσιογνωμία του δημόσιου Πανεπιστημίου είναι ασυμβίβαστη προς τη λογική ανταποδοτικών πληρωμών από όσους τυχαίνει να ωφελούνται από την προσφορά εκπαιδευτικών υπηρεσιών.

4) Καλλιέργεια όχι απλώς εμπορεύσιμων ικανοτήτων, με στείορο πνεύμα επαγγελματικής κατάρτισης, αλλά διαπαιδαγώγηση νέων ανθρώπων-πολιτών, ικανών για δημοκρατική σύμπραξη στη διαχείριση της κοινωνίας, της εξουσίας και της γνώσης. Κεντρικό κριτήριο της πανεπιστημιακής παιδείας δεν μπορεί παρά να είναι η ποιότητα της διενεργούμενης έρευνας και της διδασκαλίας γύρω από μία βασική επιστήμη.

Η ανώτατη εκπαίδευση οφείλει ασφαλώς να προσμετρά τις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων της. Πλην όμως αφεαυτής δεν είναι σε θέση να εξασφαλίζει την απορρόφησή τους από την αγορά εργασίας. Η επαγγελματική απορρόφηση των αποφοίτων θα μπορούσε να καταστεί εφικτή μονάχα με μία ριζοσπαστική όσο και αναγκαία μεταρρύθμιση στην κατανομή της κοινωνικής εργασίας. Πρακτικά αυτό μπορεί να επιδιωχθεί με σοβαρή μείωση και ανακατανομή του εργάσιμου χρόνου, ώστε να εξασφαλισθούν, κατά το δυνατόν, συνθήκες πλήρους απασχόλησης για όλους, πτυχιούχους και μη.

5) Η ευθεία αντιστοίχιση των πανεπιστημιακών σπουδών και της έρευνας προς τις “απαιτήσεις της αγοράς” είναι πολλαπλώς επιζήμια και για λόγους που αναφέρονται στην ίδια την αγορά. Κατ’ αρχάς η αγορά αυτή καθεαυτήν αδιαφορεί πλήρως για την επιδεινούμενη ανεργία. Άρα οποιαδήποτε δραστική παρέμβαση στον καταμερισμό εργασίας θα γίνει κατ’ αρχήν εις βάρος και με σοβαρούς περιορισμούς της αγοράς.

Επιπροσθέτως η “αγορά” δεν είναι καθόλου μία ενιαία οντότητα, με ταυτιζόμενα συμφέροντα των επί μέρους φορέων της. Όχι μόνο διότι τα συμφέροντα του παραγωγικού κεφαλαίου δεν ταυτίζονται κατ’ ανάγκην και πλήρως προς εκείνα του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Όχι μόνο διότι ούτως ή άλλως οι σχέσεις των επί μέρους κατόχων κεφαλαίου είναι και μεταξύ τους εξόχως ανταγωνιστικές. Αλλά και διότι π.χ. πολυεθνικές επιχειρήσεις εντάσεως κεφαλαίου ενδέχεται να έχουν ανάγκη για κατηγορίες προσωπικού με πολύ διαφορετική κατάρτιση και με ιδιαίτερες ικανότητες, σε σύγκριση με μικρομεσαίες επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας.

Εξ άλλου, τα επί μέρους οικονομικά υποκείμενα της αγοράς δεν είναι σε θέση, συχνά, να αποκτήσουν συνείδηση γύρω από τα καλώς νοούμενα, μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η διάλυση του κοινωνικού ιστού -

την οποία τα ίδια προκαλούν- διαλύει και τις ίδιες τις προϋποθέσεις αναπαραγωγής της αγοράς και της κοινωνίας γενικότερα. Σε συνθήκες μάλιστα ποδηγέτησης των σύγχρονων καπιταλιστικών οικονομιών από τις βραχυπρόθεσμες και κερδοσκοπικές μετακινήσεις του χρηματιστικού κεφαλαίου, καθίσταται ακόμη πιο εναργής η αδυναμία της “αγοράς” για αναστοχασμό πάνω στα ίδια της τα συμφέροντα, πάνω στις ίδιες τις κοινωνικές της βάσεις και γενικότερα πάνω στους όρους της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Λόγου χάριν, οι “παράγοντες της αγοράς” προτρέπουν με φορτικότητα τα προγράμματα οικονομικών σπουδών να προσλάβουν νεοφιλελεύθερο και αμιγώς τεχνοκρατικό πνεύμα, με γερή δόση μαθηματικών και πληροφορικής και σχεδόν καθόλου θεωρητικό λογισμό. Αν όμως αυτό συμβεί, τότε τι προοιωνίζεται τούτο για το μορφωτικό επίπεδο όσων αποφοιτούν εφεξής από τις οικονομικές Σχολές, για τους μέλλοντες υπαλλήλους και τα στελέχη των επιχειρήσεων, για το αντίστοιχο προσωπικό των κρατικών υπηρεσιών και των κυβερνητικών επιτελείων;

Κατά πάσα πιθανότητα οι πτυχιούχοι θα είναι μορφωτικώς ανίκανοι να αντιληφθούν τι είναι μείζων οικονομική κρίση και νομισματική αστάθεια, τι είναι μακροοικονομική ύφεση και ανεργία, πώς προκαλούνται αυτά τα φαινόμενα και πώς είναι δυνατόν να αντιμετωπισθούν, ακόμη και με διατήρηση των υπάρχουσών σχέσεων παραγωγής και ανταλλαγής! Πράγμα απολύτως αναμενόμενο, αφού ο πτυχιούχος οικονομικής Σχολής, πέρα από τις νεοφιλελεύθερες αφέλειες της ενιαίας σκέψης, δεν θα έχει ακούσει ποτέ του κάτι από τις “βλάσφημες” απόψεις του Κέϋνς, πολύ λιγότερο του Μαρξ! Ούτε και θα έχει μνηθεί από τους διδάσκοντές του σε μία συνολικότερη σύλληψη της πολιτικής οικονομίας, σε κάποια εμβάθυνση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, σε μία ιστορική κατανόηση του

καπιταλισμού και της αγοράς κλπ.

Εν πάση περιπτώσει, υπό τις παρούσες συνθήκες, αξίζει να υπογραμμισθεί ότι, σε μία εποχή στην οποία η κινητικότητα στην αγορά εργασίας αυξάνει και μεταβάλλονται ραγδαίως οι ζητήσεις της αγοράς, η ορθή επιλογή είναι η αντίθετη από τη μυωπική λύση που προτείνεται συνήθως. Αυτό που κατά κανόνα προτείνεται είναι ένα εκπτώχευμένο και τεχνοκρατικό μορφωτικό πρότυπο, πλήρως συστοιχισμένο, υποτίθεται, προς τις τρέχουσες ανάγκες της αγοράς, με την πιο πεζή έννοια του όρου. Το ορθό είναι, τουναντίον, να καλλιεργούνται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης πλέγματα ευρύτερων γνώσεων με κριτικό και σφαιρικό τρόπο, ώστε να διασφαλίζεται στον καθένα ένα μορφωτικό κεκτημένο, ικανό για περαιτέρω εμπλουτισμό και ανανέωσή του στον ενεργό βίο καθενός.

Ειδικώς η δημόσια τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί και οφείλει να συνεισφέρει στην ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών δομών, εφοδιασμένων όμως με την κατάλληλη υποδομή και με ένα θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας δημοκρατικό και διαφανές. Τέτοιες εκπαιδευτικές δομές πρέπει να είναι πρόσφορες για ποιοτική επανεκπαίδευση και πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση των ανθρώπων και πέρα από τον σύντομο χρόνο των τυπικών σπουδών, δηλαδή τα τέσσερα-πέντε έτη φοιτητικής ζωής. Οι δομές αυτές, ωστόσο, πρέπει να διέπονται από πνεύμα εξυπηρέτησης πραγματικών μορφωτικών αναγκών και όχι από την καταναγκαστική πρόθεση να αποκτηθούν όπως-όπως κάποιες σκόρπιες και αμφίβολες γνώσεις, χρηστικού χαρακτήρα και μόνο.

Θα ήταν ευχής έργον, ας πούμε, να επιτευχθεί κατά τακτά διαστήματα -π.χ. για έξι μήνες κάθε δέκα χρόνια- η επιμόρφωση των περισσότερων κατηγοριών από τους εργαζομένους στον ευρύτερο δημόσιο τομέα (καθηγητών και δασκάλων, υπαλλήλων, δικαστικών λειτουργών κλπ.). Η εξ αποστάσεως διδασκαλία, εξ άλλου, είναι θεμιτό να προαχθεί, υπό τον όρο ότι θα παραμείνει,

κατά το δυνατόν, επικουρική και σε περιπτώσεις που για σοβαρούς αντικειμενικούς λόγους η αυτοπρόσωπη παρουσία είναι δυσχερής. Σε καμία περίπτωση, πάντως, δεν πρέπει να υποσκελίσει τον αναντικατάστατο ρόλο της ζωντανής εκπαιδευτικής διαδικασίας.

6) Απέναντι στην ισοπεδωτική εργαλειακή ορθολογικότητα και την ευθυγράμμιση των σπουδών κατά τη συγκυρία της αγοραίας ζήτησης, αρμόζει να αντιπαραθέσουμε κριτικά ένα διαφωτισμό ως προς τις κοινωνικές χρήσεις της γνώσης, πραγματικές ή εναλλακτικές. Το ανθρωπιστικό ήθος και η κοινωνική ευθύνη των επιστημόνων επιτάσσουν να εγκύψουμε σοβαρά στα ιλιγγιώδη προβλήματα διαβίωσης και επιβίωσης της ανθρωπότητας στην υφήλιο. Υπαγορεύουν κοινωνική αλληλεγγύη με τα δισεκατομμύρια χειμαζόμενων συνανθρώπων πάνω στον πλανήτη μας, καθώς και αλληλεγγύη με τις επερχόμενες γενιές του μέλλοντος. Μακριά από εθνικιστικές περιχαρακώσεις ή από τον κοινωνικό ρατσισμό των ευημερούντων απέναντι στους ενδεείς.

Υπάρχουν πτυχές της ανώτατης παιδείας και της αντίστοιχης έρευνας σε όλες τις επιστήμες που δεν είναι καν αποτιμήσιμες με οικονομικούς όρους. Σε κάθε επιστήμη, ακόμη και στις επιστήμες της φύσης, η ιστορική και η ηθική διάσταση της γνώσης, καθώς και οι φιλοσοφικές προϋποθέσεις της, αποτελούν συστατικά στοιχεία της επιστημονικής συνείδησης. Αυτά είναι αναγκαία και αξεχώριστα ακόμη και σε επιστημονική γνώση εφαρμογών. Κατά μείζονα λόγον ισχύουν αυτά στις επιστήμες του ανθρώπου και στις κοινωνικές επιστήμες.

Επομένως δεν είναι μόνον οι επιστήμες του ανθρώπου που αφήνονται να μαραζώσουν στη διαγραφόμενη νέα εκπαιδευτική τάξη πραγμάτων. Είναι το σύνολο των επιστημών που κινδυνεύει να υποστεί μία ποιοτική καθίζηση. Διότι η μόνη μορφή επιστημονικής γνώσης που ευνοείται είναι αυτή που θα μπορεί

να ενσωματωθεί άμεσα στις διαδικασίες της παραγωγής και της ανταλλαγής. Με αδιαφορία των ερευνητών και των πελατών τους για τα ηθικά ζητήματα που θα εγείρει η μονομερής εκμετάλλευση του πνευματικού μόχθου των ερευνητών από επιχειρήσεις που αποσκοπούν πάνω από όλα στο κέρδος, σε ανελέητο ανταγωνισμό μεταξύ τους.

7) Η αληθινή πρόκληση του 21ου αιώνα δεν είναι πώς θα εγκλιματισθούμε στην “ψηφιακή ή νέα οικονομία”, στην “κοινωνία της γνώσης”, στην “κοινωνία του ρίσκου”, ως θύτες ή θύματά της. Είναι αντιθέτως πώς θα κτίσουμε μία κοινωνία στην οποία προϋπόθεση της ευδαιμονίας καθενός θα είναι η αυτοπραγμάτωση των άλλων και όχι η εξόντωσή τους. Όχι για κάποιες προνομιούχες νησίδες σχετικής ευμάρειας πάνω στον πλανήτη, αλλά για όλα τα μέλη του ανθρώπινου γένους.

Αυθεντικά “νέα” θα ήταν μία οικονομία βιώσιμης ανάπτυξης, με δημοκρατικό, άρα συλλογικό και συνειδητό, καθορισμό των αναγκών που είναι καλό να ικανοποιούνται. Μία κοινωνική και οικονομική δημοκρατία, επομένως, με πρώτο μέλημα την αλληλέγγυα διατήρηση της ουσίας της κοινωνικής συνύπαρξης σε ολόκληρη την υφήλιο. Με οικολογική συνείδηση των ανθρώπων, με κοινωνική ασφάλεια για όλους, με τη δυνατότητα να απολαμβάνουν όλοι τα αγαθά του πολιτισμού και ούτω καθ’ εξής. Σε μία κοινωνία στην οποία παραγωγοί και καταναλωτές θα ήσαν κοινωνικά υπεύθυνοι πολίτες και όχι κοινωνικώς ανεύθυνα πλάσματα, βυθισμένα στη μανιακή επιδίωξη εγωιστικών και μάλιστα βραχυπρόθεσμων συμφερόντων.

Οι διακηρύξεις της Μπολόνια και της Σαλαμάνκα, αντιθέτως, δέχονται σιωπηρά ότι η κατανομή του κοινωνικού πλούτου είναι ιδιωτική υπόθεση αυτών που τον ιδιοποιούνται με την εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης αυτών που τον παράγουν. Άρα, υποτίθεται, οι πρώτοι είναι που νομιμοποιούνται

να έχουν τον κύριο λόγο σχετικά με τις προσδοκώμενες από την εκπαίδευση ικανότητες του εργατικού δυναμικού “τους”. Ποιο να είναι το περιεχόμενο, το γενικό πνεύμα και οι στόχοι της ανώτατης εκπαίδευσης, αυτά αφορούν δήθεν όχι τους ίδιους τους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους, αλλά αυτούς που θα εκμεταλλευθούν την εργατική δύναμη των αποφοίτων.

Αυτό είναι τελικώς το κρυμμένο και καθόλου αθώο νόημα της ιδέας “η ανώτατη εκπαίδευση οφείλει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της αγοράς”. Η ιδέα αυτή ξεκινά από μία ιδεολογική προαπόφαση. Ότι δηλαδή μία κοινωνική μειοψηφία νομιμοποιείται να εκμεταλλεύεται τη μεγάλη πλειοψηφία της κοινωνίας. Άρα ότι εκείνη δικαιούται να αποφασίζει ετερόνομα για το μορφωτικό επίπεδο, τις προοπτικές εργασίας ή ανεργίας και τελικά για τον ίδιο το βίο της πλειοψηφίας.

Είναι εντελώς παραπλανητική η επιτήδεια ταύτιση της “κοινωνίας” με τον δήθεν ουδέτερο όρο “αγορά”. Στις διαδικασίες της παραγωγής και της ανταλλαγής, αν θέλουμε να κυριολεκτούμε, εμφανίζεται μονάχα ό,τι μπορεί να πωληθεί και να αγορασθεί, με πρόθεση το κέρδος. Σε αυτές εμφανίζονται εμπορεύσιμα προϊόντα, υπηρεσίες και ικανότητες προς πώληση. Δεν απεικονίζονται απαραιτήτως οι πραγματικές ανάγκες των κοινωνιών. Αυτές όμως είναι ζήτημα ανοικτό στη δημόσια σφαίρα επικοινωνίας των ανθρώπων. Επομένως ο προσδιορισμός τους αρμόζει να γίνεται πέρα από τον αγχώδη, ιδιοτελή και αφιλοσόφητο χώρο των οικονομικών δοσοληψιών.

Κεφαλαιούχοι και εργοδότες ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση ή και την επιβίωση αναγκών επί πληρωμή, μονάχα προς όφελος όσων διαθέτουν την αναγκαία αγοραστική δύναμη. Δεν ενδιαφέρονται για την ικανοποίηση των καλώς νοούμενων αναγκών των ανθρώπων και μάλιστα όλων ανεξαιρέτως. Ούτε για την κοινωνική ευημερία κόπτονται, ούτε για τη διατήρηση των κοινωνικών δεσμών, ούτε για την προστασία της βιόσφαιρας.

Ούτε βεβαίως νοιάζονται για την καλλιέργεια αληθινού, δηλαδή κριτικού, επιστημονικού και φιλοσοφικού πνεύματος. Αλίμονο όμως στην κοινωνία που θα εγκαταλείψει στην αρμοδιότητα των επιχειρηματιών και των ανθρώπων της πιάτσας να της μάθουν ποιο είναι το νόημα της μόρφωσης, της επιστήμης και τελικά της ίδιας της ζωής μας.

Το νόημα της μόρφωσης παραμένει η καλλιέργεια των κριτικών ικανοτήτων των ανθρώπων, για επιστημονική σκέψη και φιλοσοφικό στοχασμό, για ηθικά και πολιτικά υπεύθυνα δράση, για αληθινή αισθητική απόλαυση. Ωστόσο, η τεχνοκρατική θεώρηση των πραγμάτων και ο αγοραίος οικονομισμός εναντιώνονται απέναντι σε αυτό, το κληρονομημένο από τον ευρωπαϊκό Διαφωτισμό, ιδεώδες.

Εκτιμούμε ότι οι θέσεις αυτές ανταποκρίνονται σε γενικεύσιμα συμφέροντα της κοινωνίας, στην Ελλάδα και διεθνώς. Διατυπώνονται ως αρχές με διυποκειμενική ισχύ, συμβάλλοντας να αναδειχθεί μία εποικοδομητική προοπτική για την ανώτατη παιδεία. Παρουσιάζοντάς τες προς δημόσια διαβούλευση, ελπίζουμε να μετουσιωθούν σε μαχητικά αιτήματα απέναντι σε δυνάμεις και μηχανισμούς που αντιλαμβάνονται την παιδεία και την έρευνα ως τόπους αγοραπωλησίας προϊόντων και υπηρεσιών. Προς το σκοπό αυτόν ενώνουμε τις δυνάμεις μας με όσους συναδέλφους, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα, συμμερίζονται τις ίδιες ανησυχίες και κοινές βασικές αξίες για το μέλλον των δημόσιων πανεπιστημίων.

Το Νέο Erasmus

Μ. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗ ΔΟΞΑΝΑΚΗ*

Το Erasmus, το πρόγραμμα δράσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την κινητικότητα των φοιτητών, διανύει τον δέκατο πέμπτο χρόνο εφαρμογής του. Τέθηκε σε λειτουργία το 1987 (Απόφαση 87/327/ΕΟΚ/15 Ιουνίου 1987) και λειτούργησε ως αυτόνομο πρόγραμμα μέχρι το 1995, οπότε τέθηκε κάτω από την «ομπρέλα» του κοινοτικού προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ Ι και στη συνέχεια από το 2000, του ευρωπαϊκού προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΙ.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα μετά την ίδρυσή της κατά τη δεκαετία του '50, αναφέρθηκε για πρώτη φορά σε θέματα εκπαίδευσης, μόνο σε σχέση με την επαγγελματική κατάρτιση και τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας. Όταν στη δεκαετία του '70 η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αποτέλεσε θέμα της Ευρωπαϊκής Ατζέντας, μία από τις πρώτες δραστηριότητες της ήταν η προώθηση της φοιτητικής κινητικότητας. Το 1976 άρχισε η εφαρμογή των Κοινών Προγραμμάτων Σπουδών (Joint Study Programmes) τα οποία λειτούργησαν για μια δεκαετία με την οικονομική στήριξη της Κοινότητας σε συνεργαζόμενα τμήματα στον τομέα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, όπου πραγματοποιούσαν ανταλλαγές φοιτητών για χρονική περίοδο ανώτατης διάρκειας ενός έτους. Οι ίδιοι οι φοιτητές ενισχύονταν οικονομικά με ένα μικρό ποσό. Τα Κοινά Προγράμματα Σπουδών θεωρήθηκαν ότι συνέβαλαν στη δημιουργία ενός αποδοτικού περιβάλλοντος από ακαδημαϊκής και οργανωτικής άποψης, μεταξύ των συνεργαζομένων στις διάφορες χώρες πανεπιστημιακών τμημάτων. Όμως απείχαν ακόμα πολύ από την επιτυχία, λόγω

* Μαρία Κοντογεώργη Δοξανάκη, Διευθύντρια Διεθνών Προγραμμάτων Ειδικών Υποτροφιών του ΙΚΥ

της περιορισμένης έκτασης των συνεργασιών και της οικονομικής επιβάρυνσης των φοιτητών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο εξωτερικό.

Το Erasmus τέθηκε σε εφαρμογή με το σκεπτικό, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα να διευρύνει και να ενδυναμώνει τη θέση της στις παγκόσμιες αγορές και να καταστεί οντότητα που ευρίσκεται πιο κοντά στους κατοίκους της στο πλαίσιο της Ευρώπης των Πολιτών, στο πλαίσιο της ανάληψης πρωτοβουλιών για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του συνόλου των πνευματικών πόρων της Κοινότητας, και ιδίως ενός μεγάλου αριθμού αποφοίτων που διαθέτουν πείρα ζωής και εργασίας σε περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Στόχοι του προγράμματος, όπως ορίζονται στην απόφαση του Συμβουλίου¹, είναι οι ακόλουθοι:

- να αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των φοιτητών πανεπιστημίων που διεκπεραιώνουν μια αυτοτελή περίοδο σπουδών σε άλλο κράτος μέλος ενώ συγχρόνως θα εξασφαλίζεται η παροχή ίσων ευκαιριών στους φοιτητές/φοιτήτριες που επωφελούνται από την κινητικότητα αυτή

- να προωθήσει ευρεία και εντατική συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων όλων των κρατών μελών

- να αξιοποιήσει όλο το πνευματικό δυναμικό των πανεπιστημίων της Κοινότητας χάρη στη μεγαλύτερη κινητικότητα του διδακτικού προσωπικού

- να εξασφαλίσει αριθμό πτυχιούχων με άμεση εμπειρία της ενδοκοινοτικής συνεργασίας και να δημιουργήσει κατ' αυτόν τον τρόπο τη βάση για την ανάπτυξη, σε κοινοτικό επίπεδο, της εντατικής συνεργασίας στο οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Το πρόγραμμα, ενταγμένο στο πλαίσιο σειράς κοινοτικών πρωτοβουλιών για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων στον τομέα της τεχνολογίας (COMETT), για την ενίσχυση της συνεργασίας των

πανεπιστημίων στον τομέα της έρευνας, για την τόνωση της κοινοτικής διάστασης σε προγράμματα μαθημάτων διαφορετικού επιπέδου και λόγω της διακρατικής του διάστασης, θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ως «σημαντικό στοιχείο ανάπτυξης της εσωτερικής αγοράς», που μπορεί «να συμβάλει αφενός στην ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης των επιχειρήσεων και στην παγιοποίηση των διατάξεων για την κινητικότητα του προσωπικού μέσω μέτρων που σχεδιάστηκαν για να διευκολύνουν την ακαδημαϊκή αναγνώριση των διπλωμάτων»².

Το πρόγραμμα προέβλεπε 4 ενέργειες:

Ενέργεια 1. Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Συνεργασίας (ΔΠΣ) - Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Δίκτυο

Ενέργεια 2. Υποτροφίες κινητικότητας για σπουδαστές

Ενέργεια 3. Ακαδημαϊκή αναγνώριση, όπου γίνεται λόγος για το ευρωπαϊκό σύστημα Ακαδημαϊκών Μονάδων μεταφερομένων σε όλη την Κοινότητα (ECTS) και ενισχύεται η καθιέρωση κοινών προγραμμάτων μαθημάτων μεταξύ πανεπιστημίων των κρατών μελών.

Ενέργεια 4. Συμπληρωματικά μέτρα για την προώθηση της κινητικότητας των σπουδαστών.

Τα Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Συνεργασίας αποτελούν την προϋπόθεση για την εκπόνηση κοινών προγραμμάτων σπουδών, των ανταλλαγών εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού των πανεπιστημίων και για την κινητικότητα των φοιτητών.

Η έγκριση και χρηματοδότησή τους πραγματοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η διαχείριση των ΔΠΣ ήταν ευθύνη των συνεργαζομένων πανεπιστημιακών, ενώ η διαχείριση των υποτροφιών των φοιτητών Erasmus ανατέθηκε σε ειδική υπηρεσία που όρισε κάθε συμμετέχουσα χώρα, την Εθνική Αρχή για την Απονομή Υποτροφιών (για την Ελλάδα, το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών).

Στην πρώτη περίοδο του Erasmus τίθενται οι όροι και οι βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία του προγράμματος μέχρι σήμερα, όπως η προϋπόθεση σύναψης διαπανεπιστημιακής συμφωνίας, η διάρκεια σπουδών φοίτησης στο Πανεπιστήμιο Υποδοχής (3-12 μήνες), η αναγνώριση από το Πανεπιστήμιο Προέλευσης του φοιτητή των σπουδών και των εξετάσεων που πραγματοποιήθηκαν στο εξωτερικό η απαλλαγή από δίδακτρα, η ένταξη της διδασκαλίας του Επισκέπτη καθηγητή στο πρόγραμμα μαθημάτων του Πανεπιστημίου Υποδοχής, το Ευρωπαϊκό Σύστημα Ακαδημαϊκών Μονάδων μεταφερομένων σε όλη την Κοινότητα.

Το πρώτο στάδιο του Erasmus χαρακτηρίστηκε από την υψηλή συμμετοχή των αγγλικών και γαλλικών πανεπιστημίων. Εκτός από τον παράγοντα της γλώσσας, που έπαιξε καθοριστικό ρόλο, τα πανεπιστήμια αυτά διέθεταν, αφενός μεν τις δομές διάδοσης και πληροφόρησης, αφετέρου δε μεγάλη εμπειρία, λόγω της προηγούμενης συμμετοχής τους στα Κοινά Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Τα πανεπιστήμια των νοτιών χωρών χαρακτηρίστηκαν από πολύ χαμηλότερη συμμετοχή.

Η πρώτη εφαρμογή του Erasmus βασίστηκε κυρίως στην ατομική πρωτοβουλία και τον ενθουσιασμό των Πανεπιστημιακών που ανέπτυξαν ευρωπαϊκές συνεργασίες, ενεθάρρυναν τους φοιτητές τους να συμμετάσχουν στις ανταλλαγές, ενώ παράλληλα οι ίδιοι είχαν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν επισκέψεις ή διδασκαλία σε συνεργαζόμενα πανεπιστήμια, προκειμένου να ενισχύσουν ή να διευρύνουν τις συνεργασίες τους και να μελετήσουν ειδικά θέματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Το Erasmus κρίθηκε γενικά ως θετικό παρά τη χαμηλή οικονομική ενίσχυση που δεν επέτρεπε στους οικονομικά ασθενέστερους φοιτητές να συμμετάσχουν σε αυτό. Η παρακολούθηση μαθημάτων στη γλώσσα της χώρας υποδοχής αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα ανταλλαγών κυρίως προς τα

πανεπιστήμια των χωρών με τις ολιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Από το 1995 τίθεται σε εφαρμογή το κοινοτικό πρόγραμμα για την Παιδεία ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Το Erasmus ενσωματώνεται ως δράση στο πρόγραμμα αυτό. Το πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ περιλαμβάνει δραστηριότητες που είχαν λειτουργήσει είτε ως αυτόνομες (Erasmus, Lingua) είτε σε επίπεδο πιλοτικό, και νέες δραστηριότητες που αφορούν στη Σχολική Εκπαίδευση και στις Νέες Τεχνολογίες.

Η νομική του βάση εδράζεται στα άρθρα 126 και 127 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε σειρά αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου με τις οποίες ορίζεται ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκει στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης.

Στο πλαίσιο αυτό και με τη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για την εκπαίδευση / κατάρτιση καθορίζονται ειδικά μέτρα, που θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη της νέας πολιτικής έννοιας της Δια Βίου Μάθησης (Life Long Learning) ως προοπτικής για τη δημιουργία της ταυτότητας του Ευρωπαίου πολίτη.

Τα πανεπιστήμια ως κεντρικοί φορείς συνεργασίας στον τομέα της εκπαίδευσης, παράλληλα με την ιδιότητά τους ως αποφασιστικών παραγόντων για την ανάπτυξη της συνεχούς κατάρτισης, της τεχνολογικής καινοτομίας, της προώθησης της ποιότητας και της συνεργασίας με την Οικονομία, έχουν διευρυνμένο και ισχυρότερο ρόλο, καθώς αυτός εκτείνεται, πέραν των δράσεων που ορίζονται στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ, σε άλλες κοινοτικές πρωτοβουλίες, για την επαγγελματική κατάρτιση, την έρευνα και την τεχνολογία.

Με την ένταξη του Erasmus στο πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ανοίγει νέο κεφάλαιο στην ιστορία της ευρωπαϊκής υποστήριξης της φοιτητικής κινητικότητας και των ευρωπαϊκών συνεργασιών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Η χρηματοδότηση για την κινητικότητα των φοιτητών και

για τις ευρωπαϊκές συνεργασίες αυξάνεται σημαντικά (55% του συνόλου του προϋπολογισμού του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ προβλέφθηκε για δραστηριότητες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση).

Η κινητικότητα του διδακτικού προσωπικού και τα νέα προγράμματα σπουδών σε συνάρτηση με την κινητικότητα των φοιτητών έρχονται να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην καθιέρωση και ευρύτερη διάδοση της Ευρωπαϊκής Διάστασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, έτσι ώστε να επωφεληθούν από τις ευρωπαϊκές συνεργασίες και οι μη μετακινούμενοι φοιτητές.

Η αρμοδιότητα της διαχείρισης και χρηματοδότησης των συνεργασιών μεταφέρεται, από τα επιμέρους Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Συνεργασίας (ΔΠΣ) στην κεντρική διοίκηση των Ιδρυμάτων.

Τα Διαπανεπιστημιακά Προγράμματα Συνεργασίας κατέχουν σημαντική αλλά όχι κεντρική θέση, όπως αυτή που κατείχαν στο παλαιό πρόγραμμα. Αποτελούν συστατικά στοιχεία μιας ευρύτερης ενότητας δραστηριοτήτων που εκφράζουν έναν συνολικό προσανατολισμό του Πανεπιστημίου.

Οι επιμέρους δράσεις του Erasmus δεν αποτελούν αντικείμενο αυτοτελούς έγκρισης και χρηματοδότησης. Η έγκρισή τους πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας ενιαίας σύμβασης, του Συμβολαίου του Ιδρύματος που συνάπτει η Κοινότητα με το Πανεπιστήμιο, το οποίο χρηματοδοτείται και διαχειρίζεται το σύνολο των δραστηριοτήτων του Erasmus. Με αυτό τον τρόπο, Κοινότητα και Πανεπιστήμιο καθίστανται εταίροι.

Βασικό κριτήριο έγκρισης και χρηματοδότησης δεν είναι μόνο η καινοτομία και η αρτιότητα της οργάνωσης των προγραμμάτων αλλά και η συμβολή τους στην προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης όπως συνεχώς εξελίσσεται. Η έγκριση των δραστηριοτήτων είναι τριετής, η χρηματοδότησή τους όμως είναι ετήσια, και τελεί υπό την αίρεση της καλής εκτέλεσης των συμβατικών υποχρεώσεων από το Πανεπιστήμιο.

Υπό τις προϋποθέσεις αυτές τα Πανεπιστήμια καλούνται πλέον να θέσουν συγκεκριμένους στόχους, να διαμορφώσουν συγκεκριμένη πολιτική, σύμφωνα με τις δικές τους επιλογές, και να λάβουν στρατηγικές αποφάσεις, ώστε να επιτύχουν περισσότερο βιώσιμα αποτελέσματα στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών τους συνεργασιών. Παράλληλα καλούνται να δημιουργήσουν τα απαραίτητα συλλογικά και διοικητικά όργανα προκειμένου να χαράξουν και να υλοποιήσουν την πολιτική τους, μέρος της οποίας είναι και η συμμετοχή στο Erasmus.

Ενώ το Erasmus στην πρώτη του μορφή εστιαζόταν κυρίως στις ακαδημαϊκές και κοινωνικές ευκαιρίες που προσέφερε στους μετακινούμενους φοιτητές, ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ επαναπροσδιορίζει τους στόχους του και προς τους μη μετακινούμενους φοιτητές. Η ανανέωση των προγραμμάτων σπουδών και η αύξηση της κινητικότητας του διδακτικού προσωπικού αναμενόταν να συνεισφέρουν στην απόκτηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας στην ομάδα αυτή. Η προβολή της εφαρμογής του ECTS απέτελεσε προτεραιότητα προκειμένου να διευκολύνει την αναγνώριση των σπουδών των μετακινουμένων φοιτητών. Για πρώτη φορά εισάγονται τα Θεματικά Δίκτυα με στόχο να ενισχυθούν πρωτοποριακές εφαρμογές σε σειρά ακαδημαϊκών κλάδων συνεργαζομένων πανεπιστημίων. Με νέα μέτρα ενισχύεται η κινητικότητα και η καλύτερη οργάνωση της υποστήριξής της. Πάντως είναι σαφές ότι οι αλλαγές αυτές περιέκλειαν κινδύνους σε ό,τι αφορά την οργάνωση του προγράμματος σπουδών των φοιτητών στο εξωτερικό, αφού ένα μέρος των Πανεπιστημιακών που συμμετείχε σε ΔΠΣ απέσυρε το ενδιαφέρον του από τις νέες δραστηριότητες.

Το Erasmus κατά την πενταετία της εφαρμογής του, ως δράσης του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ έδωσε τη δυνατότητα στο πλαίσιο της εξωτερικής αξιολόγησης που πραγματοποιήθηκε με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, να μετρηθούν με

ακρίβεια οι επιπτώσεις στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα και η συμβολή του προγράμματος στην εισαγωγή μεταρρυθμίσεων για την επίτευξη της Ευρωπαϊκής Διάστασης.

Οι συνεργασίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με πανεπιστήμια της Αμερικής, του Καναδά, της Ασίας και της Αφρικής βασίστηκαν στο πρότυπο συνεργασίας Erasmus, ενώ η Διακήρυξη της Μπολόνια περιλαμβάνει την ενίσχυση και γενίκευση των μέτρων που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο του Erasmus (προώθηση της κινητικότητας, επέκταση του συστήματος ECTS, εισαγωγή του Παραρτήματος Διπλώματος, συνεργασία στον τομέα της διασφάλισης της ποιότητας), καθιστώντας την Ευρώπη έναν χώρο ιδιαίτερα ελκυστικό. Δεν θα πρέπει όμως να παραβλέψουμε τη χαμηλή χρηματοδότηση των μετακινουμένων φοιτητών και του διδακτικού προσωπικού και τις δυσκολίες επίτευξης αναγνώρισης της ευρωπαϊκής δραστηριότητας του διδακτικού προσωπικού.

Από τον Ιανουάριο του 2000 και για επτά έτη τέθηκε σε εφαρμογή το δεύτερο στάδιο του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ (Απόφαση αριθμ. 253/2000 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιανουαρίου 2000), με στόχο να συμβάλει «στην ανάπτυξη παιδείας και επαγγελματικής κατάρτισης υψηλού επιπέδου»³ με μέτρα που «πρέπει να προωθούν την ευρωπαϊκή διάσταση της εκπαίδευσης και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη εκπαίδευσης υψηλού επιπέδου, με στόχο την ενθάρρυνση της δια βίου μάθησης»⁴. Το πρόγραμμα εφαρμόζεται παράλληλα και συμπληρωματικά με τα προγράμματα Leonardo και Νεολαία με τα οποία προβλέπονται κοινές δράσεις, και προωθεί την ανάπτυξη των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων που ευνοούν την ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη και την ικανότητα απασχόλησης σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Το πρόγραμμα ορίζει κοινό τρόπο διαχείρισης των δράσεών του σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Επιπλέον κάνει πλήρως διακριτούς του ρόλους των φορέων άσκησης

εκπαιδευτικής πολιτικής (Εθνικές Αρχές) και των φορέων διαχείρισης του προγράμματος (Εθνικές Μονάδες Συντονισμού) στα κράτη μέλη και προβλέπει συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των δραστηριοτήτων του.

Το Erasmus ως κεφάλαιο του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ II περιλαμβάνει τρεις δράσεις:

1. Ευρωπαϊκή διαπανεπιστημιακή συνεργασία
2. Κινητικότητα σπουδαστών και διδακτικού προσωπικού
3. Θεματικά δίκτυα

Από την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την αποκέντρωση μεγάλου μέρους δραστηριοτήτων, που μέχρι τότε ασκούσαν κεντρικά, προς τις Εθνικές Μονάδες Συντονισμού των συμμετεχουσών χωρών, καθώς πλέον η Commission αποφασίζει να ασχοληθεί περισσότερο με την πολιτική του προγράμματος και λιγότερο με τη διαχείριση και εφαρμογή του.

Ως προς τα θέματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης οι διαδικασίες που άρχισαν στην Μπολόνια συνεχίστηκαν στην Πράγα και ενόψει της συνάντησης του Βερολίνου τον Σεπτέμβριο του 2003, αποτελούν τον κύριο τομέα δράσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι διαδικασίες αυτές πλήρως εναρμονίζονται με τους στόχους της Συνόδου Κορυφής της Λισσαβόνας (2000) που επικυρώθηκαν στη Βαρκελώνη (2002) δηλαδή «να καταστεί η Ευρώπη παγκοσμίως ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία βασισμένη στη γνώση, ικανή να προσφέρει συνεχή οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή»⁵ μέχρι το 2010.

Οι περισσότεροι από τους Άξονες που τέθηκαν στην Μπολόνια και στην Πράγα συμπίπτουν πλήρως με τις κοινοτικές πολιτικές που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει μέσω του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Συγκεκριμένα:

Άξονας 1: *Υιοθέτηση συστήματος ώστε οι τίτλοι σπουδών να*

κατανοούνται και να συγκρίνονται εύκολα.

Ευρεία εισαγωγή του Παραρτήματος Διπλώματος που συμβάλλει στην εύκολη κατανόηση και αναγνώριση των τίτλων σπουδών. Η δραστηριότητα αυτή θα υποστηριχθεί στο πλαίσιο του Erasmus, παράλληλα με αυτή του ECTS.

Άξονας 3: Καθιέρωση συστήματος συσσώρευσης μονάδων.

Ευρωπαϊκό σύστημα συσσώρευσης μονάδων που αποκτώνται μέσω της Δια Βίου Εκπαίδευσης (τυπικής, μη τυπικής, άτυπης) μέσω των Κοινών Δράσεων ΣΩΚΡΑΤΗΣ –Leonardo-Νεολαία

Άξονας 4: Προώθηση της κινητικότητας.

Ο χάρτης του Φοιτητή Erasmus που εμπεριέχει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μετακινούμενου φοιτητή.

Η δημιουργία μοντέλων ευρωπαϊκών εικονικών Πανεπιστημίων.

Πρόταση για ένα νέο πρόγραμμα μέσω e-learning.

Άξονας 5: Προώθηση της Ευρωπαϊκής Συνεργασίας στη διασφάλιση ποιότητας

Άξονας 6: Προώθηση της Ευρωπαϊκής Διάστασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση μέσω των ευρωπαϊκών masters και διδακτορικών σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Έρευνας.

Άξονας 9: Προώθηση της ελκυστικότητας του Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με τη δημιουργία βάσης δεδομένων για τις ευκαιρίες που προσφέρει για εργασία και εκπαίδευση.

Οι Υπουργοί Παιδείας της Ένωσης συνέταξαν ένα πρόγραμμα εργασίας με συγκεκριμένους στόχους για τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης, μέσω του οποίου εισάγονται πολλές σχετικές καινοτομίες ήδη από το 2002-2003.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβαίνει πλέον σε ριζική αναμόρφωση του Erasmus ως προς τον τρόπο συμμετοχής στο πρόγραμμα και ως προς τις διαδικασίες διαχείρισής του,

επαναπροσδιορίζοντας τα κριτήρια εισόδου σε αυτό, με έναρξη εφαρμογής το 2003. Συγκεκριμένα αναμορφώνεται το Συμβόλαιο του Ιδρύματος. Τα Ιδρύματα τα οποία επιθυμούν να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες Erasmus καλούνται να υποβάλουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή αίτηση προς αυτό το σκοπό μέχρι την 1-11-2002, στην οποία θα επαναπροσδιορίζουν την Ευρωπαϊκή και Διεθνή τους Πολιτική, τον προγραμματισμό τους και τον τρόπο υλοποίησης και θα δηλώνουν τη δέσμευσή τους να προσφέρουν υπηρεσίες υψηλού επιπέδου για την αποτελεσματικότερη υλοποίηση και τη μέγιστη αξιοποίηση των δραστηριοτήτων για τις οποίες παρέχεται κοινοτική οικονομική ενίσχυση. Στην αίτηση θα δηλωθούν με συγκεκριμένο τρόπο οι μηχανισμοί ελέγχου της ποιότητας, η αξιολόγηση της συμμετοχής στα ευρωπαϊκά προγράμματα, τα μέτρα που λαμβάνονται για την αναγνώριση των σπουδών, η εφαρμογή των αρχών της Μπολόνια. Η αίτηση αξιολογείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εφόσον θεωρηθεί ότι το Πανεπιστήμιο πληροί τις προϋποθέσεις για άσκηση ευρωπαϊκών δραστηριοτήτων υψηλής ποιότητας, απονέμεται σε αυτό ο Πανεπιστημιακός Χάρτης Erasmus (Erasmus University Charter).

Ο Πανεπιστημιακός Χάρτης Erasmus, με ισχύ μέχρι τη λήξη του προγράμματος (2006-2007), περιγράφει τους όρους κινητικότητας Erasmus, τους οποίους το Πανεπιστήμιο δεσμεύεται να τηρήσει, και τις υποχρεώσεις του ως προς την παροχή υψηλής ποιότητας σπουδών και υπηρεσιών κατά την οργάνωση της κινητικότητας σπουδαστών και διδασκόντων. Παράλληλα, παρέχει το δικαίωμα στο Πανεπιστήμιο να ζητήσει:

α) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενίσχυση για διακρατικά σχέδια Erasmus (ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών, εντατικά προγράμματα, θεματικά δίκτυα)

β) από την Εθνική Μονάδα Συντονισμού για τις αποκεντρωμένες δράσεις του Erasmus (κινητικότητα φοιτητών, κινητικότητα διδακτικού προσωπικού, οργάνωση της

κινητικότητας).

Η Επιτροπή θα συντάξει κατάλογο με τα Ιδρύματα στα οποία θα απονεμηθεί ο Χάρτης, ο οποίος θα δημοσιευθεί στο Διαδίκτυο. Στο Διαδίκτυο επίσης θα δημοσιευθεί και η Δήλωση Ευρωπαϊκής Πολιτικής των Ιδρυμάτων που θα εγκριθούν, στο πλαίσιο της διαφάνειας και της δυνατότητας που αυτή προσφέρει για περαιτέρω διεύρυνση των ευρωπαϊκών και διεθνών συνεργασιών και βελτίωση της ποιότητας. Η δημοσίευση της Δήλωσης Ευρωπαϊκής Πολιτικής στο διαδίκτυο συνεπάγεται τη σύνταξή της σε μία ευρέως ομιλούμενη στην Κοινότητα γλώσσα.

Η Δήλωση Ευρωπαϊκής Πολιτικής αποτελεί την «καρδιά» της αίτησης για την απονομή του Χάρτη Erasmus. Με τη Δήλωση Ευρωπαϊκής Πολιτικής, πέραν των δραστηριοτήτων κινητικότητας, απαιτείται να συμβαδίζουν και οι δραστηριότητες για τα Διακρατικά Σχέδια Erasmus, που το Πανεπιστήμιο προτίθεται να υλοποιήσει και για τα οποία υποβάλλει χωριστή αίτηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Παράλληλα, και με την ευκαιρία του γεγονότος του εορτασμού του εκατομυριοστού φοιτητή Erasmus στην Ευρώπη τον Οκτώβριο 2002, καθιερώνεται ο Χάρτης του Φοιτητή Erasmus, έγγραφο το οποίο αναφέρει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μετακινούμενου φοιτητή εντός της δράσης αυτής.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην αναγνώριση των σπουδών που πραγματοποιούν οι φοιτητές στο πανεπιστήμιο Υποδοχής. Η αναγνώριση των σπουδών αποτελεί πρόβλημα και ανασταλτικό παράγοντα για ευρύτερη συμμετοχή στο Erasmus. Καθοριστικό σημείο για την αναγνώριση των σπουδών αποτελεί η σωστή εφαρμογή του ECTS. Η καθιέρωση του ECTS Label από την Commission και η απονομή στα Ιδρύματα, που το εφαρμόζουν σωστά, αποτελεί πιστοποίηση ποιοτικής λειτουργίας του Ιδρύματος. Σε συνδυασμό με το ECTS Label, καθιερώνεται και το Diploma Supplement Label, για την καθιέρωση και τη σωστή εφαρμογή του Παραρτήματος Διπλώματος.

Ο Πανεπιστημιακός Χάρτης Erasmus έρχεται να αντικαταστήσει το Συμβόλαιο του Ιδρύματος, με μεγαλύτερη ποιότητα και διαφάνεια και ισχυρότερη δέσμευση των Ιδρυμάτων. Συνεργασίες στο πλαίσιο του Erasmus επιτρέπονται μόνο μεταξύ Ιδρυμάτων στα οποία θα απονεμηθεί ο Χάρτης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λοιπόν προβαίνει σε αξιολόγηση της ικανότητας των Πανεπιστημίων να συμμετάσχουν ή όχι σε ευρύτερο διεθνές πλαίσιο εκπαιδευτικής συνεργασίας και δράσης και η απονομή του Χάρτη αποτελεί την πιστοποίηση αυτή. Παράβαση των όρων του Χάρτη Erasmus συνεπάγεται και την ανάκλησή του. Η αρμοδιότητα αυτή περιέρχεται στις Εθνικές Μονάδες Συντονισμού κάθε συμμετέχουσας χώρας, οι οποίες έχουν αναλάβει και την παρακολούθηση καλής εφαρμογής του προγράμματος από τα Ιδρύματα της χώρας τους, μέσα από το νέο τους ρόλο.

Στις Εθνικές Μονάδες Συντονισμού έχουν ανατεθεί ακόμη, η παρακολούθηση και στήριξη των δραστηριοτήτων των Θεματικών Δικτύων των Εντατικών Προγραμμάτων, αυτών της Ανάπτυξης Σπουδών, ενώ στο πλαίσιο της αποκέντρωσης, πέραν των μέχρι σήμερα καθηκόντων τους ανατίθεται και η κατανομή των κονδυλίων της οργάνωσης της κινητικότητας συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης των Ιδρυμάτων για την εφαρμογή του ECTS και του Παραρτήματος Διπλώματος, δραστηριοτήτων που πλέον επιβάλλεται να εφαρμόσουν τα Πανεπιστήμια. Η εκστρατεία πληροφόρησης για την αναθεώρηση του Συμβολαίου συμπεριλαμβάνεται στα καθήκοντα των Εθνικών Μονάδων Συντονισμού.

Ενόψει της σοβαρότητας των εξελίξεων αυτών είναι επιβεβλημένος πλέον ο επαναπροσδιορισμός πολιτικών και πρακτικών στη χώρα μας, με θεσμικές αλλαγές όπου απαιτείται. Το Υπουργείο Παιδείας ως Εθνική Αρχή, το ΙΚΥ ως Εθνική Μονάδα Συντονισμού και τα Ιδρύματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης είναι αναγκαίο να συντονίσουν το βηματισμό τους

προς τις νέες κατευθύνσεις.

Την 1^η Νοεμβρίου 2002 υποβλήθηκαν οι πρώτες αιτήσεις των Πανεπιστημίων για την απονομή του Πανεπιστημιακού Χάρτη Erasmus. Τα ελληνικά Ιδρύματα εκτός ενός, ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση-πρόκληση. Η διαδικασία αξιολόγησης ευρίσκεται σε εξέλιξη και τα αποτελέσματα αναμένονται στο τέλος Ιανουαρίου 2003. Είναι σαφές ότι το Erasmus συμβαδίζει με τις αρχές της Διακήρυξης της Μπολόνια και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας δημιουργίας του Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Απομένει να δούμε ποια θα είναι η θέση που θα καταλάβουν τα ελληνικά Ιδρύματα στον χώρο αυτό.

Σημειώσεις

1. Απόφαση 87/327/ΕΟΚ της 15^{ης} Ιουνίου 1987 (ΕΕ αριθ. L66 της 25.6.1987)
2. Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια έκθεση 1987
3. Απόφαση αριθ. 253/2000/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Ιανουαρίου 2000, για τη θέσπιση του δευτέρου σταδίου του προγράμματος κοινοτικής δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης «ΣΩΚΡΑΤΗΣ» ΕΕ L28, 3.2.2000
4. Απόφαση αριθμ. 253/2000/ΕΚ, Άρθρο 1 παρ.3
5. Συμπεράσματα της Προεδρίας στη Λισσαβόνα, παράγραφος 5.

Βιβλιογραφία

- Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτιστικών Θεμάτων, *Πρόγραμμα ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Προγράμματα Δράσης στον Τομέα της Εκπαίδευσης (2000-2006)- Οδηγίες για Αιτούντες*, Βέλγιο 2000.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1987, ΚΟΜ (88) 192 τελικό*, Βρυξέλλες 15 Απριλίου 1988.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1988, ΚΟΜ (89) 119 τελικό*, Βρυξέλλες 16 Μαρτίου 1989.

- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1997, COM (90) 128 τελικό*, Βρυξέλλες 5 Απριλίου 1990.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1991, SEC (92) 796 τελικό*, Βρυξέλλες 30 Ιουνίου 1992.
- Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1992, KOM (93) 268 τελικό*, Βρυξέλλες 25 Ιουνίου 1993.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκπαίδευση Κατάρτιση Νεότητα, *Πρόγραμμα ERASMUS: Ετήσια Έκθεση 1993*, Βρυξέλλες Ιούνιος 1994.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκπαίδευση - Κατάρτιση - Νεότητα, *ΣΩΚΡΑΤΗΣ - Γενικός Ενημερωτικός Οδηγός*, Σεπτέμβριος 1995.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εκπαίδευση - Κατάρτιση - Νεότητα, *ΣΩΚΡΑΤΗΣ- Οδηγός για τους Αιτούντες 1996: Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ERASMUS)*, Σεπτέμβριος 1995.
- European Commission: Directorate General for Education and Culture, Education, Higher Education - Socrates - Erasmus, *From Prague to Berlin: The EU Contribution*. Progress Report A2/PVDH. Brussels 1 August 2002.
- Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών, *Πρακτικά Ενημερωτικής Ημερίδας στα Πλαίσια του Προγράμματος ERASMUS, Αναθεώρηση του Συμβολαίου του Ιδρύματος*, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 14 Ιουνίου 2002.
- Teichler, U., (Ed), *ACA Papers on International Cooperation in Education, Erasmus in the Socrates Programme: Findings of an Evaluation Study*. Lemmens.Bonn.
- Τσαούσης, Δ., 1995. *Erasmus Δεύτερη Γενιά: Σχολιασμένη Παρουσίαση του Νέου Προγράμματος*. Πάντειο Πανεπιστήμιο ΚΕΚΜΟΚΟΠ/ΜΥΕΚΠΟ, Αθήνα.
- Τσαούσης, Δ., 1996 (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική: Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*. Πάντειο Πανεπιστήμιο ΚΕΚΜΟΚΟΠ/ΜΥΕΚΠΟ. Gutenberg.

Εικοσαετής απολογισμός φθορών στα ΑΕΙ (στάσεις, διαστάσεις, αποστάσεις)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ*

Α) Έγγραφα τον *Αύγουστο του 1981*: «Όσον αφορά τη στάση των καθηγητών μπροστά στη *ριζική αλλαγή των ΑΕΙ*, μπορούμε να διακρίνουμε πέντε κατηγορίες:

1) Οι φιλοκυβερνητικοί της ήρεμης σύνεσης. 2) Οι συντηρητικοί του εκσυγχρονισμού. 3) Οι αντιδραστικοί εκ πεποιθήσεως. 4) Οι ουδέτεροι του τεχνοκρατικού πνεύματος. 5) Οι προοδευτικοί του ελεγχόμενου εκδημοκρατισμού».

Επεσήμαινα τον *Απρίλιο του 1986*: «Οι καθηγητές “Νέου Τύπου” διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες:

1) Οι υποψήφιοι επίκουροι και αναπληρωτές καθηγητές. 2) Οι «δημόσιοι υπάλληλοι». 3) Οι «αφ’ υψηλού». 4) Οι «μπλοκαρισμένοι». 5) Οι «εν γένει πολιτικοποιημένοι».

Υπογράμμιζα το *Γενάρη του 1988*: «*Ποιος τελικά αντιμάχεται ποιον μέσα στο Πανεπιστήμιο*;

1) Οι αριστεροί κατά των δεξιών; 2) Οι κυβερνητικοί κατά των ελευθέρως σκεπτομένων; 3) Οι λέκτορες κατά των καθηγητών; 4) Οι επιτυχημένοι επαγγελματίες κατά των υποστηρικτών του ασυμβίβαστου; 5) Οι βολεμένοι των κεντρικών ΑΕΙ κατά των αγωνιούντων των περιφερειακών;»

Τον *Οκτώβριο του ίδιου έτους* παρουσίαζα ως κυκλοφορούντα «μιντέλα»:

«1) Τον καθηγητή – ΠΑΣΟΚ. 2) Τον καθηγητή – «Κομμουνίζοντα». 3) Τον καθηγητή – Κυβερνητικό. 4) Τον καθηγητή – Συντηρητικό. 5) Τον καθηγητή – Ριζοσπάστη».

*Γιάννης Πανούσης, Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ισχυριζόμουν, στις αρχές του 1994, ότι οι ομάδες έχουν αλλάξει όνομα. Κυριαρχούσαν:

1) *Οι ψευτο-νοσταλγοί* του Νόμου – Πλαίσιο (Ν. 1268/82): Οι περισσότεροι από αυτούς πολέμησαν δημοσίως το νόμο, τον εκμεταλλεύτηκαν «ιδιωτικώς», συκοφάντησαν τους εμπνευστές του τόσο όταν τον έγραφαν όσο κι όταν πήραν κάποιες αποστάσεις από τον τρόπο εφαρμογής του, συμμετείχαν στις Επιτροπές αναθεώρησής του, απείχαν ή υπονόμευσαν τις συνδικαλιστικές κινητοποιήσεις και τώρα εμφανίζονται ως «προοδευτικοί του 2000» (έστω κι αν ορισμένοι έχουν ένδοξο χουντικό παρελθόν).

2) *Οι ψευτο-υποστηρικτές του Νόμου – Σουφλιά* (Ν.2083/92): Οι περισσότεροι από αυτούς στα συλλογικά όργανα κριτίκαραν το νόμο ως μη αναγκαίο, αυξάνοντας όμως την (κατα)πίεση στις κατώτερες βαθμίδες με (κατά)χρηση των διατάξεών του. Πολλοί προέρχονταν από την προηγούμενη κατηγορία των «ψευτο-νοσταλγών», αλλά εμφανίζονταν ως «οι σοβαροί που δικαιώθηκαν» (έστω κι αν ουδέποτε εξετέθησαν ενυπόγραφα).

3) *Οι αδιαφορούντες για (οποιοδήποτε) Νόμο*: Αυτοί κινούνταν με βάση την παράδοση (όπως οι ίδιοι τη νοούν) και τα στενά συμφέροντα της Σχολής.

Βρίσκονταν πολύ μακριά από τις αγωνίες των φοιτητών και της νέας γενιάς και αρέσκονταν στο να προβάλλονται ως «οι γνήσιοι ακαδημαϊκοί» (έστω κι αν πίσω τους κρύβονται ισχυρά Lobbies).

4) *Οι «ιδιωτικώς διαχειριζόμενοι» το δημόσιο χρήμα*: Αυτή η κατηγορία μας προέκυψε σχετικά πρόσφατα και συνδέεται με τα προγράμματα κατάρτισης του Κοινωνικού Ταμείου, με τα Πακέτα Ντελόρ, με τις Εταιρείες – Μαϊμούδες, με τα αναπτυξιακά ερευνητικά (;) προγράμματα, με τα δημόσια έργα κ.ο.κ.

5) *Οι άτυπες ενώσεις ή παρεούλες*: Οι ανήκοντες σ' αυτό

τον κύκλο συγκροτούν το «Σύστημα». Αυτοί ασκούν πολιτική, κατευθύνουν τις μοίρες των Πανεπιστημίων (και όχι μόνο), έχουν διαχρονική παρέμβαση, δεν επηρεάζονται από τις (εν)αλλαγές των κομμάτων. Είναι η Εξουσία.

Οι «Λέσχες των Πανεπιστημιακών» αποτελούν μια πραγματικότητα κι όποιος δεν το 'χει αντιληφθεί, γρήγορα θα το νιώσει στο πετσί του».

Σήμερα, 8 χρόνια αργότερα, μετά από δια-μεσολαβήσεις πολλών Υπουργών (Φατούρος, Γ.Παπανδρέου, Αρσένης, Ευθυμίου) και ψήφιση αρκετών νόμων (μ.α. 2530/97, 3027/02) ένα είναι βέβαιο. Το Πανεπιστήμιο δεν είναι εδώ.

Η κοινότητα διδασκόντων και διδασκομένων (*universitas*) μπορεί άλλοτε να ήταν απομονωμένη σε κάποια επαρχιακή πόλη ή σε μια αχανή μεγαλούπολη ή ακόμα και να θύμιζε διαστημική πλατφόρμα σ' ένα *campus* «εκτός τειχών», αλλά δεν έπαυε να προσκαλεί σε μια κοινή προσπάθεια, σε μια σύγκλιση επί των αρχών, σ' ένα αμοιβαίο κι αυτονόητο αίσθημα χρέους και αφοσίωσης.

Η αφιλοκέρδεια της επιστημονικής αμφισβήτησης και η ανιδιοτέλεια της κοινωνικής ανησυχίας εξύψωνε όλη την κοινότητα αλλά ιδιαίτερα τους Καθηγητές, οι οποίοι είχαν ταχθεί στην υπηρεσία του Δικαίου και του Αληθούς.

Σήμερα τα πράγματα άλλαξαν. Η «ηθική» του επαγγελματικού (;) κέρδους και η «λογική» της απουσίας (!) έχουν μεταβάλει τα ζωογόνα προαύλια του Πανεπιστημίου σε χώρους parking των αυτοκινήτων ή των αποσκευών των (μικρομεσαίων μέχρις εμφανίσεως κοινοτικών προγραμμάτων) *Καθηγητών – Επιχειρηματιών* (του τύπου Profs – Valises, Profs – TGV, Turbos – Profs).

Το άλλοθι *Silence, Science* επινοήθηκε για να καλύψει αυτούς που λείπουν, που φλυαρούν, που δακτυλογραφούν χωρίς να γράφουν, που φυλλομετρούν χωρίς να ερευνούν.

Υπάρχει βέβαια και η ομάδα των *Assistance, Science*,

δηλαδή αυτών που φωνασκούν για να τους ακούει η εξουσία, που μισούν καθετί το δημοσιογραφικό μέχρι ν' αρχίσουν να δημοσιογραφούν, που αυξάνουν το κύρος τους κολακεύοντας κι εξυπηρετώντας βασιλείς ή ισοβασιλείς.

Από τη μια η ανεξήγητη υστερία των αριστεροσικάτων διανοουμένων γι' ακόμα περισσότερο *καρριερισμό* κι από την άλλη ο *πνευματικός δόλος* της άσκησης κριτικής στον αντίπαλο αλλά ποτέ στο (δικό τους) αρχηγό, από τη μια ο *ναρκισσισμός* κι ο *κομφορμισμός* κι από την άλλη η *τυραννία* και η *αυθαιρεσία* έχουν καταστήσει τους Καθηγητές Πανεπιστημίου μια «ειδική ομάδα», με κατά περίπτωση «ευαισθησίες» (δημοκρατικές ή άλλες), με προνόμια κι εξουσίες που αποτελούν κατάλοιπα των σχέσεων του Πανεπιστημίου με το Στρατό (υποταγή) και την Εκκλησία (μετάνοια), με υβριδική υπόσταση (αμφισβητούνται θεωρητικά οι δομές / εξυπηρετούνται στην πράξη οι αμφισβητούμενοι φορείς και εκφραστές των σαθρών δομών) κ.ο.κ.

Διανοούμενοι του *πολιτικά ορθού*, του *πρόσφορου μέσου* και της *κατάλληλης στιγμής*, πολλοί Καθηγητές, δεν διστάζουν να συνεργάζονται με αδιαφανή Κέντρα Λήψης Αποφάσεων, να γραφειοκρατικοποιούν την ακαδημαϊκότητα, να καταλύουν τους θεσμούς, να πνίγουν την αμφισβήτηση σε βαθμολογικά τέλματα.

Β) Αυτή τη φορά η κρίση (νομιμοποίησης και όχι μόνο) του Ελληνικού Πανεπιστημίου είναι «κρυφή». Δεν φαίνεται, ούτε ακούγεται. Κι όμως υπάρχει και διαβρώνει την κοινωνία και την ψυχή του κάθε εμπλεκόμενου. Η κρίση αυτή κινείται σε επτά επίπεδα:

1) *Κρίση νομιμοποίησης του Υπουργού*: Παρά την εικόνα του αθλητικογιάπι ο νυν Υπουργός Παιδείας αντιλαμβάνεται το οφίκιό του ως ιερά αποστολή (εκλογής του ως βουλευτή), ως εξ-ουρανού επιφοίτηση πνεύματος (ν' ανατρέψει τη μεταρρύθμιση Αρσένη

χωρίς να το δηλώσει) και ως αμάχητον τεκμήριον ευφυΐας (ώστε να διώκονται οι διαφωνούντες). Το αληθινό πρόσωπο της εξουσίας παρουσιάζεται όμως πάντα στους διορισμούς των ημετέρων φίλων, κύκλων, κυκλωμάτων, κολάκων, συνεταιρίων, συγγενών, χρηματοδοτών (και άλλων... δημοκρατικών δυνάμεων).

2) *Κρίση νομιμοποίησης του νόμου*: Οι μετά το 2000 μ.Χ. νομοθετικές πρωτοβουλίες του ΥΠΕΠΘ στόχευαν στη θεσμική (και πραγματική) υποβάθμιση της Ανώτατης Παιδείας δια την αλόγιστης ίδρυσης Τμημάτων και της «τεχνητής» εξομοίωσης ΑΕΙ/ ΤΕΙ. Ο νόμος βοηθάει (δια φωτογραφικών τροπολογιών) την τακτοποίηση των Καθηγητών που υπηρετούν την Κυβέρνηση και ουδέν έτερον.

3) *Κρίση νομιμοποίησης των Πανεπιστημιακών οργάνων*: Οι Πρυτάνεις και Αντιπρυτάνεις (που φιλοδοξούν να γίνουν Πρυτάνεις) κατέχουν την πανεπιστημιακή εξουσία επί 6-9-12 χρόνια, φιμώνουν (εξαγοράζοντας ή απειλώντας) τη Σύγκλητο και πολιτεύονται (συνήθως με το Κυβερνητικό Κόμμα). Άρα η τήβεννος «έτσι δικαιώνεται» αλλά η πανεπιστημιακή δημοκρατία (και) «έτσι καταλύεται».

4) *Κρίση νομιμοποίησης της Συνόδου των Πρυτάνεων*: Ένα όργανο που δεν έχει θεσμική βάση, δεν είναι think tank, δεν διέπεται από διαφανείς κανόνες λειτουργίας έχει καταστεί ο (σχεδόν) αποκλειστικός συνομιλητής του Υπουργού Παιδείας καθώς έχει αποκτήσει μαζί του «κοινή γλώσσα» (do ut des).

5) *Κρίση νομιμοποίησης του λεγόμενου «αριστερού λόγου»* (καθηγητών και πολιτικών των αμφιθεάτρων): Πολύ λίγοι νοιώθουν την ανάγκη (ή έστω και για λόγους διαφοροποίησης) να προσφύγουν στις «ξύλινες κορόνες», στα πολιτικά κλισέ και τις παλιομοδίτικες συνάξεις. Δεν τους βαρέθηκε μόνο το ακροατήριο. Κυρίως, βαρέθηκαν οι ίδιοι τον εαυτό τους.

6) *Κρίση νομιμοποίησης των φοιτητικών παρατάξεων*: Το μικρό ποσοστό συμμετοχής στις φοιτητικές εκλογές, αλλά και

το κίνητρο όσων συμμετέχουν («άκεφοι, για χατίρι, για να τη σπάσουμε»), η απουσία των ιδεολογικών αντιπαραθέσεων, η μη παραγωγή φοιτητών – ηγετών αποδεικνύουν μια στασιμότητα ή καλύτερα μια ιστορική αδράνεια.

7) *Κρίση «κενού» (jet lag)*: Το Πανεπιστήμιο διεκδικεί – ίσως από αδράνεια– περισσότερη «διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια από το κράτος» (λες και φοβάται μήπως διορισθεί βασιλικός επίτροπος επί των ΑΕΙ!), ενώ η θωράκισή του πρέπει να γίνει προς την άλλη κατεύθυνση: την επικυριαρχία των διεθνικών δικτύων της αγοράς και την ομογενοποίηση των αποφοίτων. Το Πανεπιστήμιο –χωρίς να το παραδέχεται– τρέμει μήπως αντικατασταθεί από προγράμματα, δισκέτες και τσιπς που μεταφέρουν (εν οίκω ή εν εργασία) γνώση, δίχως να χρειάζεται το βιβλίο, η αυλή, ο δάσκαλος, ο συμφοιτητής, η αίθουσα, η συνέλευση, η ζύμωση.

Από την άλλη πλευρά οι συνειδητοποιούντες την υποβάθμιση των σπουδών ζητούν νέα συναίνεση (χωρίς κλυδωνισμούς). Ελπίζω να μη βρεθεί η συναίνεση στο σημείο «μηδέν», δηλ. τα πτυχία ΤΕΙ να γίνουν πτυχία ΑΕΙ, τα πτυχία ΑΕΙ να ισοτιμηθούν με Master's, τα μεταπτυχιακά να θεωρηθούν αυτοδικαίως διδακτορικά και τα διδακτορικά να εκλαμβάνονται ως νόμπελ, διότι τότε δεν θα (μας) χρειαστεί αξιολογητής, αλλά ψυχίατρος.

Αν στις παραπάνω κρίσεις προσθέσουμε και την *κρίση ηθικής* (όπως την περιγράψαμε παραπάνω) και την *κρίση προσανατολισμού* (όπως θα τη δούμε παρακάτω) τότε ολοκληρώνεται η γενικότερη παθογένεια των ελληνικών ΑΕΙ στην αρχή του 21^{ου} αιώνα.

Γ) Ουδέποτε έπαψε να ισχύει η στενή σχέση Εξουσίας και Εκπαιδευτικών Μηχανισμών, μολονότι παλαιότερα τα Πανεπιστήμια συνιστούσαν τον κατ' εξοχήν χώρο ελευθερίας,

κριτικής και αμφισβήτησης της κρατούσας τάξης πραγμάτων.

Σήμερα τα Ανώτατα Ιδρύματα διατρέχουν τον μέγιστο κίνδυνο να μεταλλαχθούν ή σε συμπαραγωγούς εξουσίας ή σε παραγωγούς καταναλωτικών αγαθών μιας χρήσης ή σε Ευρωπαϊκά Κέντρα στην υπηρεσία των πάσης φύσεως Μεγάλων Αδελφών ή σε Πανεπιστήμια – Καζίνο.

Τι άλλαξε όμως τόσο ριζικά ώστε να πρέπει να «προσαρμοστεί» (αντί να ηγεμονεύει) και η Ανώτατη Εκπαίδευση;

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, η επιστημονική / τεχνολογική έκρηξη, η θεοποίηση των managers του θεάματος και του χρήματος αρκούν ως επιχειρήματα για να ερμηνεύσουν τη στρέβλωση της πορείας και του περιεχομένου της γνώσης (εις βάρος της ηθικής και της κοινωνικής ωφελιμότητας);

Το «διορατικό Πανεπιστήμιο», ως οραματικός στόχος της ΟΥΝΕΣΚΟ, ως ίδρυμα που θα καλλιεργούσε γνώσεις και αρετές, αίσθημα ευθύνης και ευαισθησίες, εγγυώμενο ταυτόχρονα την κοινωνική ισότητα, την υπεράσπιση των ελευθεριών, των δικαιωμάτων, της ειρήνης και της αλήθειας, εδολοφονήθη έναντι αμοιβής τριάκοντα ευρώ;

Η κατασκευή του (ενιαίου) ευρωπαϊκού πανεπιστημιακού χώρου, εκτός από προσβάσιμα προγράμματα, κινητικότητα, ενιαιοποίηση πτυχίων, κοινά standards και πιστωτικές διευκολύνσεις, προϋποθέτει και μια νέα αρχιτεκτονική ακαδημαϊκού ανταγωνισμού στη βάση των business ethics. Το *εικονικό ηλεκτρονικό πανεπιστήμιο*, τα λεγόμενα πανεπιστήμια των πολυεθνικών (Shell, BP, Glaxo κ.ά.), η συμβατότητα και η συγκρισιμότητα των προγραμμάτων που θα ελέγχεται ετερονομικά και κατασκοπικά (δηλαδή «έξωθεν» και «άνωθεν»), η δια βίου εκπαίδευση και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση επιχειρούν να μεταφέρουν τις αρχές του ανταγωνισμού στον χώρο των αξιών της παιδείας με στόχο να ενιαιοποιήσουν και να διευκολύνουν τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής αγοράς

εργασίας.

Η έννοια της edu-commerce (εκπαίδευση + εμπόριο) αποτελεί κλειδί στην όλη σύλληψη, μολονότι δίνεται η εντύπωση ότι το Ευρωπαϊανεπιστήμιο του μέλλοντος θα 'ναι multicolore.

Δ) Πέντε είναι οι θεμελιακές διαπιστώσεις από τις οποίες απορρέουν όλες οι σκέψεις που θα ακολουθήσουν (και δεν είναι βέβαια οι μόνες):

Διαπίστωση πρώτη: Πολλές διατάξεις του νόμου εκπλήρωσαν τον ιστορικά πεπερασμένο ρόλο τους.

Διαπίστωση δεύτερη: Πολλές «τεχνοκρατικά» ορθές διατάξεις δεν μπόρεσαν να ριζώσουν στην κοινωνική πραγματικότητα του ελληνικού Πανεπιστημίου.

Διαπίστωση τρίτη: Πολλές «πολιτικά» αναγκαίες διατάξεις δεν στηρίχθηκαν από αντίστοιχη τεχνικοοικονομική υποδομή.

Διαπίστωση τέταρτη: Η οποιαδήποτε καθυστέρηση ή έλλειψη θάρρους θα λειτουργήσει σε βάρος του όλου «οικοδομήματος».

Διαπίστωση πέμπτη: Η βελτίωση των όρων παροχής γνώσης προϋποθέτει την απλή παραδοχή ότι το πανεπιστήμιο λειτουργεί για όλους και διοικείται από όλους. Νέες ομάδες νομής και κατοχής της εξουσίας (κατά τρόπο μονομερή και κατά χρόνο απόλυτο), ακόμα και αν διαπνέονται από ευγενικά κίνητρα, στην ουσία υπονομεύουν τους θεσμούς.

Ο βαθμός ανεκτικότητας των επιμέρους ομάδων μειώνεται. Χρειαζόμαστε γρήγορα μια σύνθεση (πριν την οριστική αποσύνθεση του θεσμού).

Ε) Ποια πρέπει να είναι άραγε η συνολική εθνική ελληνική απάντηση σ' αυτή την συγκυρία;

Επειδή το ήθος και το είδος της Παιδείας (αυτή την αίσθηση που μ' αρέσει να χαρακτηρίζω «άρωμα παιδείας») δεν φαίνεται

να είναι έννοιες συμβατές με την αγοραία παγκοσμιοποίηση και την τεχνολογική απορρόφηση των παιδευτικών διαδικασιών, όλο το βάρος της πολιτείας (και το ενδιαφέρον της κοινωνίας) πέφτει στο «νομοθετητέον περί παιδείας», δηλαδή στα εκπαιδευτικά συστήματα.

Ακόμα όμως και σ' αυτή την περίπτωση η ύπαρξη ενός *Εθνικού Σχεδίου Παιδείας* με βασικές αρχές και σταθερούς άξονες δράσης είναι αναγκαία.

Στην κατάρτιση ενός τέτοιου Σχεδίου φιλοδοξούμε να συμβάλουμε «αυτονομώντας σχετικά» τους 4 συντελεστές της *Τράπεζας της Γνώσης*.

Το «*πρώτο πόδι του τραπεζιού*» αφορά την υποχρεωτική εκπαίδευση. Κατά τη γνώμη μου, πρέπει να είναι δωδεκαετής υποχρεωτική, να προβλέπονται δυνατότητες εναλλαγής μορφών (π.χ. κανονικό δημοτικό σχολείο, σχολείο δεύτερης ευκαιρίας, διά βίου εκπαίδευση) και να μπορεί να συντηηθεί κατά δύο (το ανώτατο όριο) έτη εάν ο μαθητής συγκεντρώσει τις απαιτούμενες μονάδες (credits) νωρίτερα. Το στάδιο αυτό επικυρώνεται με το Πιστοποιητικό Ολοκλήρωσης της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και έχει ως αποκλειστικό υπεύθυνο τον δάσκαλο του σχολείου. Με το πιστοποιητικό ο απόφοιτος αποκτά ορισμένης έκτασης επαγγελματικά δικαιώματα έχοντας πάντοτε ανοικτή την πόρτα για την επόμενη βαθμίδα (εκπαίδευσης και επαγγέλματος).

Το «*δεύτερο πόδι του τραπεζιού*» σχετίζεται με το Εθνικό Απολυτήριο. Πρόκειται για μια ετήσια πανελλαδική γραπτή διαδικασία, για έναν διαγωνισμό κρίσης και γνώσεων γενικής παιδείας, στον οποίο καλούνται να πάρουν μέρος όσοι θέλουν ν' ακολουθήσουν επιστημονική /ερευνητική σταδιοδρομία ή να στελεχώσουν τη δημόσια διοίκηση ως υψηλόβαθμα στελέχη. Την ευθύνη του διαγωνισμού αυτού έχει το ΥΠΕΠΘ μαζί με το ΕΣΥΠ, την Ακαδημία, το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο κ.λπ.

Το «*τρίτο πόδι του τραπεζιού*» αναφέρεται στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Ακόμα και σήμερα το Λύκειο είναι προθάλαμος των ΑΕΙ/ΤΕΙ. Πρέπει ν' αποκοπεί οριστικά ο ομφάλιος λώρος και ν' αποσαφηνιστούν χωρίς θολά σημεία οι ρόλοι και τα όρια.

Θεωρώ σκόπιμο τα ΑΕΙ/ ΤΕΙ να επιλέγουν με βάση δικά τους κριτήρια τους υποψήφιους φοιτητές (οι οποίοι θα καταθέτουν ένα φάκελο ενδιαφέροντος στο Τμήμα προτίμησής τους). Οι βαθμολογίες στο Πιστοποιητικό Ολοκλήρωσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και στο Εθνικό Απολυτήριο θα συνεκτιμώνται, αλλά θα λαμβάνονται επίσης υπόψη ειδικές δεξιότητες, ξένες γλώσσες κ.λπ.

Το σύστημα αυτό θα είναι πιο αξιόπιστο εάν οι προεγγραφόμενοι παρακολουθούσαν ένα δοκιμαστικό προπαρασκευαστικό εξάμηνο, στο τέλος του οποίου θα γίνεται η οριστική επιλογή των φοιτητών.

Το «*τέταρτο πόδι του τραπεζιού*» συνδέεται με αυτή καθεαυτήν την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Εδώ πρέπει να γίνουν οι μεγάλες τομές. Κατ' αρχάς να υιοθετηθεί «το συνολικό ίδρυμα της Περιφέρειας» που θα καλύπτει όλη τη μεταλυκειακή εκπαίδευση στην περιφέρειά του και θα είναι υπεύθυνο για την ίδρυση Σχολών ΑΕΙ, ΤΕΙ, Κέντρων, Ερευνητικών Ινστιτούτων κ.λπ. Και κατά δεύτερο λόγο να υπερβούμε την άκαμπτη δομή του Τμήματος και να προχωρήσουμε στο σχήμα «Σχολή - Προγράμματα πολλαπλών κατευθύνσεων», όπου ο φοιτητής θα έχει το δικαίωμα να κινείται οριζοντίως (αλλάζοντας στην ουσία γνωστικό αντικείμενο και ειδίκευση στα 20 του χρόνια και όχι προ-επιλέγοντας το μέλλον του με κλειστά μάτια στα 17 του).

ΣΤ) Ως προς τα *Πανεπιστημιακά πράγματα αυτά καθεαυτά*: Κατ' αρχάς πρέπει να μετονομασθεί το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σε υπουργείο *Εκπαιδευτικής Πολιτικής και Διαπολιτισμικής Συνεργασίας* και, κατά δεύτερον,

να ιδρυθούν δύο νέες θέσεις γενικών γραμματέων: η μία θα αφορά την Ανώτατη Εκπαίδευση στο σύνολό της (ώστε να συντονιστεί η πολιτική σε ΑΕΙ και ΤΕΙ) και η άλλη τις διεθνείς – ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές συνεργασίες (ώστε να υπάρχει συνεχής εκπροσώπηση στα fora των διεθνών οργανισμών).

Εξίσου κρίσιμη είναι η λειτουργία *Μόνιμης και Διαρκούς Επιτροπής Παιδείας* στη Βουλή. Η Επιτροπή αυτή θα επεξεργάζεται νομοθετικές προτάσεις που υποβάλλει το υπουργείο Παιδείας, αφού όμως προηγουμένως τις έχει συζητήσει με τρεις τουλάχιστον θεσμούς: τη Σύνοδο των Πρυτάνεων (εξ ανάγκης), το Συμβούλιο Κοινωνικού Διαλόγου (όπου συμμετέχουν επιστημονικοί, επαγγελματικοί, κοινωνικοί φορείς) και το Forum Παιδείας (το οποίο θα συγκροτείται από εκπαιδευτικά κέντρα και ειδικούς).

Αυτή η καινοτόμος πρωτοβουλία για να είναι ολοκληρωμένη πρέπει να συνοδευτεί από δύο τουλάχιστον διορθωτικές κινήσεις: α) Την κατάργηση πολλών Τμημάτων που υπολειπονταν ή έκλεισαν τον κύκλο πανεπιστημιακής ζωής. β) Τη θεσμική – οργανωτική – οικονομική δυνατότητα ίδρυσης δίγλωσσων ή πολύγλωσσων Τμημάτων (για Έλληνες και αλλοδαπούς φοιτητές) από τα ΑΕΙ – ΤΕΙ που θα συνάπτουν διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες με αντίστοιχα και ομόλογα ιδρύματα του εξωτερικού.

Χρήσιμη ακόμα θα ήταν η θέσπιση ενός *Οργανισμού Πανεπιστημιακών Εγκαταστάσεων* (όπως ο ΟΣΚ), ώστε ν' αποκτήσουν επιτέλους τα πανεπιστημιακά κτίρια και οι πανεπιστημιούπολεις κάποιο χρώμα και στυλ.

Τώρα στα *interna corporis*.

ΤΑ ΑΕΙ – ΤΕΙ δεν πρέπει πλέον να διοικούνται με βάση πολιτικές υποσχέσεις, εσωτερικές εξουσίες, προσβάσεις οικονομικών παραγόντων ή δίκτυα αλληλοεξυπηρέτησης. Οφείλουμε να σπάσουμε όλους τους ομφάλιους λώρους εξάρτησης – επιρροής ταυτόχρονα. Τούτο θα συμβεί με μέτρα

όπως: α) υιοθέτηση και τήρηση του τρίπτυχου «Προγραμματισμός – Απολογισμός – Αξιολόγηση» ώστε να ελέγχονται ακαδημαϊκά οι λειτουργίες και οι λειτουργοί. β) Θέσπιση μίας και μόνο θητείας πρύτανη – αντιπρύτανη (ώστε να ενδιαφέρονται για το ίδρυμα και όχι για το πολιτικό τους image). γ) Αλλαγή της σύνθεσης της Συγκλήτου και του Πρυτανικού Συμβουλίου (όργανα που έχουν τελείως παρεκκλίνει της νομιμότητας ή έχουν αδρανοποιηθεί). δ) Πρόβλεψη *διαπανεπιστημιακών*, *διασχολικών*, *διατμηματικών*, *διατομεακών* *θεσμικών* και *επίσημων* *συνεργασιών* και *λειτουργιών* (ώστε να σπάσει η κάθετη ιεραρχία – εξουσία των «κουκιών» που ταλανίζει κάθε ίδρυμα ή και κάθε μονάδα του).

Ζ) Ως προς το εσωτερικό θεσμικό πλαίσιο προτείνω:

- 1) Δευτεροβάθμιο όργανο (επανα)κρίσης.
- 2) Πανεπιστημιοποίηση της λειτουργίας του Σ.Α.Π.
- 3) Κώδικα Δεοντολογίας για όλους.
- 4) Ελάχιστο όριο υποχρεωτικότητας παρακολούθησης σπουδών.
- 5) Ισοτιμία, αντιστοιχία, ειδίκευση, κατεύθυνση πτυχίων και αποσαφήνιση για τα επαγγελματικά δικαιώματα πτυχιούχων.
- 6) Οριοθέτηση στις σχέσεις Κράτους – Κομμάτων – Υπουργείου Παιδείας – Πανεπιστημίων.
- 7) Δημιουργία ειδικού κλάδου Διοικητικών Υπαλλήλων ΑΕΙ.
- 8) Θεσμοθέτηση δύο (μόνον) κατηγοριών προσωπικού με διαφορετικές υποχρεώσεις και δικαιώματα: α) Καθηγητές και Επίκουροι Καθηγητές Πλήρους και Αποκλειστικής Απασχόλησης β) Καθηγητές και Επίκουροι Καθηγητές Μερικής Απασχόλησης και τη συνδρομή του έργου τους από ειδικούς επιστήμονες, υπότροφους και (άμισθους) συνεργάτες Τομέων.
- 9) Επαναπροσδιορισμό της σχέσης «επιχορήγησης / αποδοτικότητας / απορροφητικότητας / νέας επένδυσης».
- 10) Υιοθέτηση διαφανών και αποδεκτών από την ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα κριτηρίων (αυτο) αξιολόγησης.

Η) Πρέπει να ξαναβρούν τα ΑΕΙ τη χαμένη τους τιμή. Και ως «τιμή» δεν εννοώ ούτε το κόστος λειτουργίας ούτε την απορροφητικότητα ευρωπαϊκών προγραμμάτων, αλλά την αξιοπιστία τους ως προς την ελευθερία, την ανεξαρτησία και το ήθος των λειτουργιών τους.

Οι Πανεπιστημιακοί πρέπει να ξαναφιλιώσουν με το Πανεπιστήμιο και όλοι μαζί να αποκαταστήσουν την εικόνα των ΑΕΙ στην ελληνική και διεθνή κοινωνία.

Λύση σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να στοιχειοθετήσουν οι εμβλαωματικές τροποποιήσεις με το ασαφές περιεχόμενο των μεταρρυθμιστικών (ή αντι-μεταρρυθμιστικών) τάσεων και με την άγνωστη (ή ανομολόγητη) στρατηγική.

Χρειάζεται νέα φιλοσοφία.

Συζητάμε ακατάπαυστα για την κοινωνία των γνώσεων και των πληροφοριών και αρνούμαστε να υποψιαστούμε καν ότι κάθε κοινωνική ολοκλήρωση προϋποθέτει και ηθικά συστήματα αξιών. Η Δημοκρατία για την Παιδεία προϋποθέτει μια *Παιδεία για τη Δημοκρατία*, δηλαδή οι πολίτες να αισθάνονται ως μέλη μιας ενιαίας και αδιαίρετης συνολικής ενότητας και η πολιτεία να αναζητεί μια συνεχώς ανανεούμενη νομιμοποίηση με βάση τις δημοκρατικές /συμμετοχικές διαδικασίες.

Η αναζήτηση σύγχρονης εκπαίδευσης είναι μέσο συγκεκριμενοποίησης της αντίληψης για το τι θα πει «σύγχρονη, δίκαιη και συνεκτική κοινωνία».

Μια κοινωνία που πρέπει να προβληματισθεί –μαζί με την ακαδημαϊκή κοινότητα– για το «τι πράγματι είναι το Ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο» αλλά να αρνηθεί κατηγορηματικά να στείλει τα παιδιά της να γίνουν «παίκτες» στο Πανεπιστήμιο του Ευρώ.

Το Πανεπιστήμιο των ονείρων μας συνοδεύτηκε –ίσως και εκ του πονηρού ταυτίστηκε– με μια γενιά πανεπιστημιακών που χάθηκε.

Αυτοί που θέλησαν να φιλιώσουν το Πανεπιστήμιο με τη Νεολαία, την Κοινωνία, την Πολιτική, την Κουλτούρα, την

Επιστήμη, αλλά και την Ιστορία αυτού του τύπου, είτε έχουν ενταχθεί σε μια από τις παραπάνω κατηγορίες είτε σιωπούν.

Ασυμβίβαστοι; Κουρασμένοι επαναστάτες; Δάσκαλοι – στόχος; Μη εξυπηρετούντες; Παλιομοδίτες «συνάδελφοι»;

Όπως και να τους χαρακτηρίσεις, η σιωπή τους παραμένει η πιο συνεπής στάση μέσα στην Πανεπιστημιακή Αυλή των συμβιβασμένων, των *chic*, των δασκάλων – λάστιχο, των διανοουμένων για όλες τις εποχές, των γιάπης.

Διευθύνουσα Σύνοδος, Κανονισμοί, Καθωσπρέπει εκπαίδευση και Χρηματοοικονομικά κριτήρια ή Νέο μαζικό πανεπιστημιακό κίνημα, Αυτο-πειθαρχία και Αυτο-έλεγχος, Αμφισβήτηση και Κριτική στη Γνώση και Πολιτισμική /Κοινωνική Ευαισθησία;

Ποιος μπορεί στο ερώτημα αυτό ν' απαντάει με εγκυκλίους ή με περικοπές μισθών;

Ποιος δεν βλέπει ότι όπου δεν φυτρώνει *τόλμη*, ριζώνει η *συντήρηση*;

Ποιος θα μιλήσει με *θάρρος*, *ειλικρίνεια* και *αυτοκριτική* σε όλους (πολιτεία, κοινωνία, φοιτητές) για τους (φαύλους) κύκλους των χαμένων (πανεπιστημιακών) οραμάτων;